

טיסת סובב ירושלים תמיד מרגשת אותי, יש ערים גדולות ממנה (מקסיקו, מוסקבה, לונדון ועוד), יש ערים יפות ממנה (ברצלונה, סן פטרסבורג, פרג, ועוד), אך אין כל ספק שאין ערים יותר מעניינות ממנה, בכול קילומטר מרובע טמונה היסטוריה מרתקת של אלפי שנים, חלקה ידועה וחלקה לא, היסטוריה מלאה בסיפורים אפייים ענקיים (כגון הקרבת יצחק, או הקמת בית המקדש), וסיפורים קטנים ומרתקים (כגון כניעת העיר במלחמת העולם הראשונה), בפרקים הבאים תוכלו לקרא על חלק קטן מסיפורים אלו.

ב-29 בנובמבר 1947 התקבלה בעצרת האו"ם החלטה חשובה שתשפיע עמוקות על גורל העם היהודי, על הערבים בארץ ישראל, ועל המזרח בתיכון בכלל: ההחלטה על סיום המנדט הבריטי והקמת שתי מדינות עצמאיות בארץ ישראל – מדינה יהודית ומדינה ערבית. עוד נקבע בהחלטה כי ירושלים וסביבתה יוכרזו כשטח תחת פיקוח בינלאומי.

נציגי הסוכנות, הם הממשלה הזמנית, הודיעו כי הם **רואים בצער את התוכנית לחלוקת הארץ, אך נענים לה למען השכנת שלום**. לעומת זאת, הצהירו נציגי הערבים **על התנגדותם להחלטה, ואף הזהירו כי התנגדות זו עלולה להיות אלימה**.

החלטה זו טמנה בחובה הבטחה למדינה עצמאית לעם היהודי, אך בה בעת היא הייתה האות לתחילת הקרבות על הארץ.

הפרק החמישי והאחרון יעסוק באתר אחד בלבד וזו האוניברסיטה העברית נכון לכתובת שורות אלו אנו כיהודים וכישראלים מתגאים בן היתר על היחס בן מספר היהודים בעולם או מספר הישראלי לכמות פרסי הנובל בתחומים שונים. אך ספק כי אחת מהחממות המגדלות גאונים אלו היא האוניברסיטה העברית ולה מוקדש פרק זה.

האוניברסיטה העברית

הפסוקית "כי מציון תצא תורה" נטועה עמוק בתודעה היהודית. הקשר בין השכלה לבין העיר ציון – היא ירושלים – הינו קשר עמוק. על כן גם בעת החדשה היה ברור לכל שכשמדובר במוסד הגבוה ללימודים – מיקומו יהיה בירושלים.

רעיון האוניברסיטה היהודית ליווה את התנועה הציונית מראשית המאה העשרים ונקשר בקשר הדוק לחיים ויצמן וחבריו. ב-1913, לקראת הקונגרס הציוני ה-11, החל הרעיון לקרום עור וגידים. היה זה

מנחם אוסישקין, ראש חובבי ציון דאז, שפעל נמרצות במושב הוועד הפועל הציוני שהתכנס בברלין לקביעת מיקומה של האוניברסיטה המתוכננת בירושלים: **"אנו צריכים למוסד אשר יעיד עדות גלויה וברורה על שאיפותינו, אשר יטיב ברור וגלוי לעין כל את חותם תרבותנו ולשוננו על כל החיים מסביב. אנו צריכים למוסד אשר בידו נוכל להפקיד את גורלן של ארץ ישראל וירושלים... העם העברי צריך להקים פה בירושלים את האוניברסיטה שלו"**.

הקונגרס הקים ועדה בראשותו של ויצמן לשם הכנת הקמתה של האוניברסיטה. אחד מתפקידיה של ועדת האוניברסיטה היה לדאוג למקום מתאים לאוניברסיטה בירושלים. כך נולד הרעיון והיוזמה לרכוש את אחוזת גריי היל שעל הר הצופים למטרה זו.

כבר בשלהי 1913 נשמעו הצעות להקים את האוניברסיטה על הר ציון או על הר הצופים. מנחם שינקין, נציג הוועד האודסאי של חובבי ציון בארץ, החל להתעניין עוד קודם לכן בהר הצופים. במכתבו לאוסישקין כותב שינקין כי המקום המתאים ביותר להקמת האוניברסיטה הוא הסקופוס (הר הצופים) בשל קרבתו לירושלים, אבל בעיקר בגלל גובהו **"המאפשר לראות את כל ירושלים עם מקום המקדש כמו על כף היד... האוניברסיטה שתיבנה שם תהיה נראית בכל מקום בירושלים... לרוסים יש בהר הזיתים המגדל, לגרמנים הסנטוריום ולנו תהיה האוניברסיטה במקום היותר גבוה והנשקף על פני כל ירושלים"**.

במקרה, ממש בעת ההיא ביקשה משפחת היל למכור את אחוזתה, והמגעים שהתפתחו בינה לבין ציונים שונים הביאו לבסוף לעסקת הרכישה. חלק מן הרכישה הושלם כבר ב-1914, אולם מלחמת העולם הראשונה קטעה את המהלך באיבו. הרכישה הושלמה ב-1916 בסיועו הכספי של הנדבן הציוני יצחק לייב גולדברג. ב-1918, לאחר הכיבוש הבריטי, הועבר האתר לבעלותה של קרן קימת לישראל.

מצבה של ירושלים עם תום המלחמה גרם להסתייגות מנהיגים כוויצמן כלפיה. באגרתו מיום 18 באפריל 1918 כותב ויצמן: **"עגום, עגום מאוד בירושלים. שם מעט מאוד היש משלנו. אין העיניים והלב נתקלים אף במוסד עברי אחד. כנגד זה מה רב הזר, בעל העוצמה, המדכא והמאיים. המסגדים ומגדלי הפעמונים והכיפות מתנשאים וצועקים אל השמים כי ירושלים אינה עיר עברית. מועט בה הגורם הצעיר העברי... השכונות היהודיות של ירושלים אינן אלא זוהמה ומחלות מידבקות. את העוני, הבערות המוחלטת והקנאות הקיצונית אין לתאר במלים. הלב בוכה למראה כל אלה"**.

אפשר לומר שבמידה רבה היה זה מפעל הקמתה של האוניברסיטה העברית ששימש כתרומה העיקרית של התנועה הציונית לפיתוחה של ירושלים החדשה.

ב-24 ביולי 1918, חודשים אחדים לפני תום מלחמת העולם הראשונה, קיבלה התנועה הציונית היתר מהבריטים להניח אבן פינה לאוניברסיטה. הוחלט להניח שתים עשרה אבנים כמניין שבטי ישראל.

הטקס התקיים בשטח אחוזת גריי היל. כחמש אלפי בני אדם הגיעו מכל רחבי הארץ ומחוצה לה, יהודים ואחרים, ובהם פילדמרשל אדמונד אלנבי, ראש הממשל הצבאי הבריטי הגנרל ארתור מאני והמופתי של ירושלים כאמל אל-חוסייני. בלטו בהיעדרם נציגי הרבנים הירושלמים.

חיים ויצמן כתב אחר כך: **"מסגרת הנוף של הטקס היה בה מן היופי הנעלה שאינו משתכת. השמש השוקעת הציפה את הרי יהודה ומואב בנגוהות זהב. נדמה לי כי ההרים אשר שינו צורתם הביטו משתאים, ואולי מנחשים, שזו תחילת שיבת בניהם"**.

הרב הראשי לארץ ישראל, הרב קוק, שנודע באהדתו למפעל ההתיישבות הציוני, הוזמן להשמיע תפילת ברכה. בכך נתן גם גושפנקא אורתודוקסית למוסד החדש.

ב-1923 ביקר בארץ פרופסור אלברט איינשטיין, חתן פרס נובל בפיזיקה לשנת 1921, תומך נלהב של רעיון הקמת האוניברסיטה וחבר המועצה האקדמית. בהגיעו להר הצופים, נשא איינשטיין הרצאה על תורת היחסות שהייתה להרצאה המדעית הראשונה בדברי ימי האוניברסיטה.

קידם אותו אוסישקין בדברים הבאים: **"פרופ' איינשטיין! מול המקום הזה אתה רואה את הר המוריה. לפני שלושת אלפי שנה בנה אחד מגדולי עמנו, שלמה המלך, בית תפילה לאלוהי העולם, וכאשר חנך**

את הבית התפלל כי הבית הזה יהיה בית תפילה לכל העמים. ואנו מתפללים עכשיו כי הבית הזה, בית האוניברסיטה העברית שאנו מחנכים כאן על הר הצופים, יהיה בית מדע לכל העמים."

הפתיחה הרשמית של האוניברסיטה צוינה בטקס חגיגי ב-1 באפריל 1925 בתאטרון המעלות (האמפיתאטרון) בהר הצופים. יותר מעשרת אלפים אורחים ומוזמנים השתתפו באירוע ובהם נציגיהן של אוניברסיטאות בעולם. אגרות ברכה ממדינות רבות בעולם התקבלו לרגל פתיחת האוניברסיטה.

על בימת עץ, בלא מיקרופון או אמצעי הגברה אחר, נאמו בזה אחר זה הרב הראשי לארץ ישראל הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) חיים ויצמן הלורד בלפור הנציב העליון לארץ ישראל סר הרברט סמואל והמשורר חיים נחמן ביאליק. בנאומו אמר ביאליק: **"כולם יודעים ומרגישים כי ברגע הזה הדליק ישראל על הר הצופים את הנר הראשון לחנוכת חיי רוחו"**.

ב-1936 נחתם הסכם בין הסתדרות הדסה לאוניברסיטה על הקמת מרכז רפואי בהר הצופים, וב-1939 פתח בית החולים הדסה את שעריו לציבור. בזכות שיתוף הפעולה בין האוניברסיטה לנשות הדסה החלו בין כותלי הבית מחקר רפואי והשתלמויות לרופאים.

בספטמבר 1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, נותקו קשרי המחקר ושיתוף הפעולה בין האוניברסיטה למוסדות להשכלה גבוהה באירופה. סטודנטים רבים מאירופה איבדו את הקשר עם משפחותיהם בחו"ל וגם את תמיכתם הכספית. קרנות חירום סייעו לסטודנטים להתגבר על מצוקתם.

מאות סטודנטים הצטרפו לשורות הצבא הבריטי ועמם גם מרצים. תרומת האוניברסיטה למאמץ המלחמתי זכתה למחמאות רבות מפי מומחים צבאיים ומדענים דגולים. לרשותם של שלטונות המנדט הועמדו שירותים מדעיים שונים: חוקרים בתחום הרפואה קיימו קורסים שהוקדשו למחלות אנדמיות, בהשתתפות קציני תברואה של בעלות הברית, ובמעבדות האוניברסיטה הפיקו חיסונים נגד מחלות מידבקות כמו טיפוס ודיזנטריה.

זלמן שוקן, יו"ר הוועד הפועל של האוניברסיטה, כתב באותם ימים: "אוניברסיטה צעירה – מן הדין שתגדל ותתרחב אף בימי מלחמה, אם אין רוצים לבלום את התפתחותה".

עם סיום מלחמת העולם השנייה החל המאבק למען עצמאות לאומית. הדרך אל הר הצופים עברה בשטח מאוכלס בערבים, והשיירות שעלו אל ההר היו מטרה נוחה לצלפים הערבים. עקב כך הופסקו הלימודים בקמפוס בינואר 1948.

ב-13 באפריל 1948 תקפו פורעים ערבים שיירה של רופאים, אחיות, ועובדים של בית החולים הדסה והאוניברסיטה העברית. השיירה הותקפה ממארב בשכונת שיח' ג'ראח בדרכה אל הר הצופים. התקפת הדמים נמשכה שעות ארוכות ובמהלכה נרצחו שבעים ושמונה איש (שיירת הע"ח). הר הצופים נותק מירושלים והקמפוס היה למובלעת ישראלית בלב השטח שבידי ירדן. חודש לאחר מכן התקיפו לגיונרים ירדנים את הר הצופים אך ההתקפה כשלה.

באביב 1949, לאחר חתימת הסכמי שביתת הנשק, נפתחו הלימודים מחדש – הרחק מן ההר. אף שהירדנים התחייבו להתיר גישה לקמפוס הר הצופים, הם הפרו את ההסכם וחסמו את הדרך להר. האוניברסיטה מצאה לה משכן זמני בבניינים שונים בירושלים, הנודע בהם – בניין טרה סנטה.

האוניברסיטה ביקשה לרכז את פעילותה במקום אחד ולשם כך חיפשה אתרים הולמים בירושלים ובסביבותיה. ההצעות שקיבלה מהממשלה ומבן-גוריון שעמד בראשה לא השביעו את רצונה והיא נאלצה לצאת למאבק קשה לקבלת שטח מתאים. המאבק נשא פרי וממשלת ישראל החליטה להקצות שטח מקריית הממשלה לטובת האוניברסיטה. אבן הפינה לקמפוס חדש הונחה על גבעת טרשים שוממה בין רחביה לבית הכרם: גבעת רם.

החששות הכבדים בתקופת ההמתנה במאי 1967 הפכו לניצחון של שישה ימים. ב-7 ביוני שוחררה העיר העתיקה בירושלים ואוחדו שני חלקי העיר. השיבה אל הר הצופים החלה מיד בשך הקרבות, אך שיקום הקמפוס ובנייתו נמשכו שנים אחדות.

ימים מספר אחרי מלחמת ששת הימים החליט סנאט האוניברסיטה העברית להעניק תואר דוקטור לפילוסופיה לשם כבוד לרמטכ"ל יצחק רבין. הסנאט ביקש להביע לרמטכ"ל ולפיקודיו את הוקרתו "על

חירוף נפשם ומסירותם בחילוץ של מדינת ישראל מסכנות שארבו לה מתוקפיה" ולהודות "על השבת ירושלים כולה לגבולה של מדינת ישראל והחזרת הר הצופים לאוניברסיטה העברית".

שנות ה-2000 היו השנים שבו הוענקו פרסי נובל ומדלית פילדס לחברי סגל האוניברסיטה ולבוגריה: פרס נובל בכלכלה לשנת 2002 לפרופ' דניאל כהנמן, פרס נובל בפיזיקה לשנת 2004 לפרופ' דוד גרוס, פרס נובל בכימיה לשנת 2004 לפרופ' אברהם הרשקו, פרס נובל בכימיה לשנת 2004 לפרופ' אהרן צ'חנובר, פרס נובל בכלכלה לשנת 2005 לפרופ' ישראל אומן, פרס נובל בכימיה לשנת 2006 לפרופ' רוג'ר קורנברג, פרס נובל בכימיה לשנת 2009 לפרופ' עדה יונת, מדליית פילדס לשנת 2010 לפרופ' אילון לינדנשטראוס.

האוניברסיטה העברית נותרה במובן המדיני כ'מגדל שן' ללא השפעה של ממש על המדיניות והפוליטיקה של היישוב. זאת למרות היותה צאצאית של התנועה הלאומית ולמרות קרבתה הפיזית למוסדות הלאומיים, ממש כשם שהר הצופים נותר גבוה ומרוחק במובן הגאוגרפי. אופייה של ירושלים לא שונה באופן מכריע על ידי נוכחותה של האוניברסיטה, גם לא במובן הפוליטי.

האוניברסיטה חיזקה את "היישוב החדש", שימשה אבן שואבת לחלק מן העולים החדשים ודווקא לבני השכבות המשכילות, ומיתנה במקצת את שליטתה של האורתודוקסיה בעיר. האוניברסיטה וראשיה מיתנו גם את דמותה הפוליטית של העיר.

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)
המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)
המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)
קישור למסלול בעמוד ענן: [לחץ כאן](#)
המסלול בפורמט gpx: [לחץ כאן](#)
למזג אויר במנחת מעלה האדומים: [לחץ כאן](#)
למפת Google Maps: [לחץ כאן](#)

תודות :
לאורי הרטמן על העריכה.
ליאנה מרקשייד הטייסת .
עד הפעם הבאה- נתראה!!!
אבי הרטמן